

*столетний
юбилей*

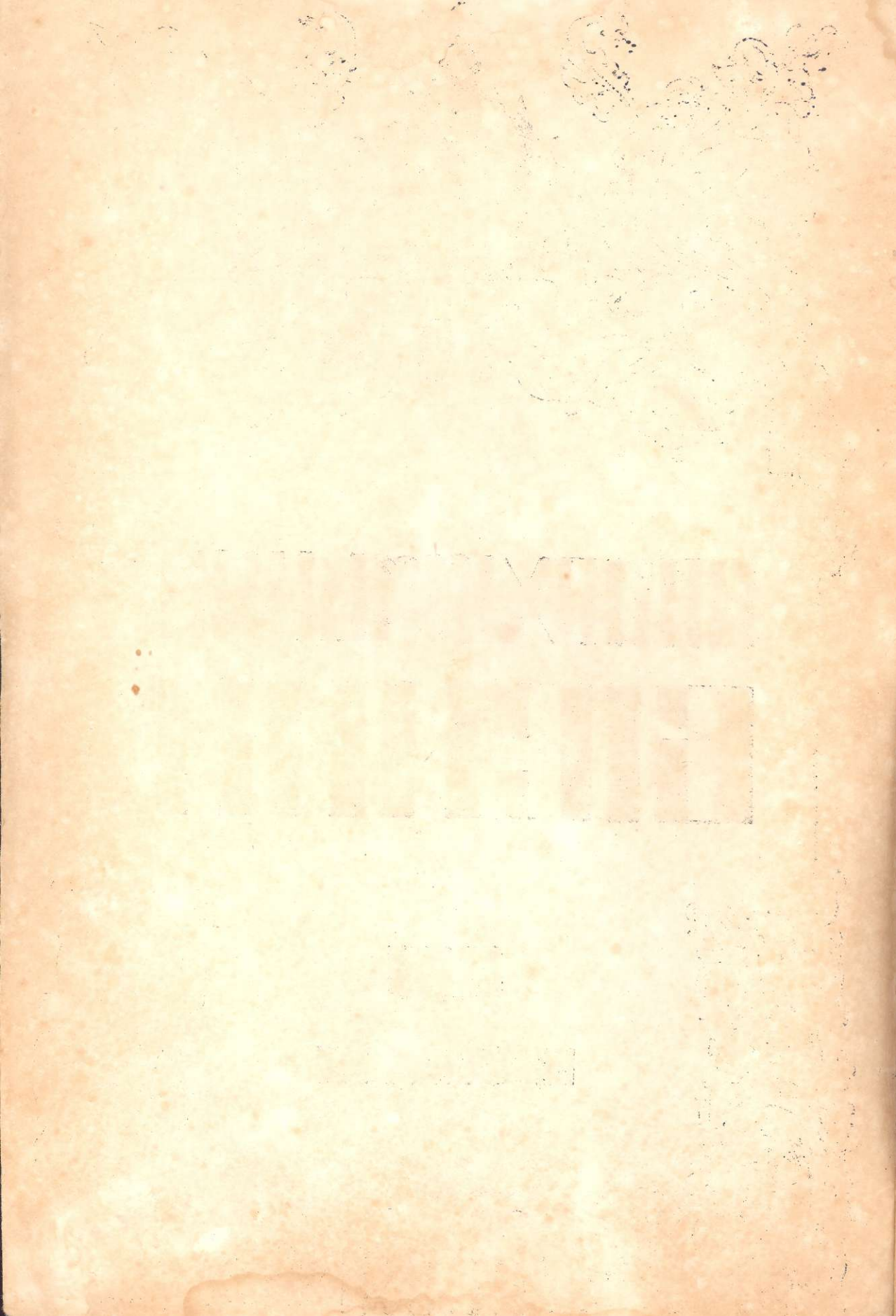
ЕПАРХИАЛЬНЫЙ ВЕСТНИК

Звук

№3

СЕНТЯБРЬ-1947

ПРИЛОЖЕНИЕ

ЄПАРХІАЛЬНИЙ ВІСНИК

О Р Г А Н
ЛЬВІВСЬКО-ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО
ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

№ 3

РІК ВИДАННЯ II

Л Ъ В І В
Березень 1947 р.

СЛАВЯНО-РУССКАЯ

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

ТОМ I

СПБ.

З ласки Божої

*Смирений МАКАРІЙ, Архієпископ Львівський і Тернопільський,
Священно-Архімандрит Почаївської Св.-Успенської Лаври
Смирений АНТОНІЙ, Єпископ Станиславський і Коломийський
Смирений МИХАІЛ, Єпископ Самбірський і Дрогобицький*

Всечеснішим душпастирям, благочестивим інокам і всім вірним Наших Єпархій у Західних областях України

*Благодать Вам і мир від Бога Отця і Господа нашого
Ісуса Христа (Гал. 1,3).*

З цими словами апостольського благословення звертаємося до всіх вас, всечесніші отці, дорогі во Христі браття й сестри, улюблені діти Святої Христової Церкви Православної на західних землях Великої Вітчизни нашої. Звертаємося для того, щоб нагадати вам про великі милості Господні до нашого народу в Святій Церкві Православній, про щедре благословення Боже для нас усіх, яке подав нам Господь Бог у відродженні прадідівської Святої Православної Церкви на наших землях.

Рік тому на церковному соборі в місті Львові в катедральному храмі св. Юра «із воли ся Святому Духу» (Діян. 15,28) повернути побожний народ Галичини до святої православної віри наших благочестивих предків, до Православної Церкви всієї Русі. Сповнилася міра терпіння нашого побожного народу, настав час «сціляти сокрушених серцем, проповідувати поневоленим звільнення, сліпим прозріння, відпустити змучених на волю, проповідувати літо Господнє приємне» (Лк. 4, 18-19)

Сам Господь вказав цей єдиний спасенний шлях віруючому народові Галичини. Завдяки безмірним жертвам, завдяки всесвітнього подиву гідним подвигам народів Великої Вітчизни нашої, після славетної перемоги над лютим ворогом слов'янства і всіх волелюбних народів, здійснилися найдорожчі, найкращі мрії та бажання всіх поколінь нашого народу. Прийшов радісний час повного, навік нерозривного воз'єднання наших земель з Великою Вітчизною нашою. Коли наш народ, після довгих віків історичної неволі, нарешті став наче одна сім'я, було б гріховним непослухом волі Божій, шкідливим ворогуванням супроти рідного народу й Батьківщини, якби на наших землях тривало й далі церковне, духовне роз'єднання, відчуження від православного українського народу.

Нехай во віки благословен буде Господь Бог, Отець всіх щедрот, що це не сталося. Всечесне духовенство і побожний народ наших земель почули слово святого Апостола: «Отже, стійте у волі, якою Христос визволив нас, і не держіться знову під ярмом неволі» (Гал. 5,1). Згадали вони, що від часів святого рівноапостольного Просвітителя Русі — Володимира Великого, князя Київського, весь наш народ був возз'єднаний у вільному визнанні святої православної віри. Згадали вони, що святу віру православну, як найдорожчий скарб своєї побожної душі, як вічну основу нерозривної єдності з усім народом українським і братніми народами російським та білоруським, Галицький люд охороняв на протязі довгих віків страждань під кормигою чужинців.

Наша Галицька земля найдовше зберегала вірність святому Православію. З-поміж своїх дітей вона висунула щирих і ревних оборонців благочестивої Церкви Православної проти польсько-латинських унійних намагань. Галицькі єпископи — Львівський Гедеон Балабан, Перемиський Михаїл Копистинський, як також і представники єпископа Мукачівського Амфілохія, на Берестькому соборі (1596 р.) відкинули унію з Римом і зберегли вірність Православній Церкві. Вогненим словом правди, а надто живим прикладом святого християнського життя послужили Святій Православній Церкві великі подвижники в монастирях: Іван Вишньський, святий преподобний Йов Желізо Почаївський та основоположник славного Манявського скита — Йов Княгиницький. Галицька земля дала Православній Церкві багато учених, письменників, єпископів, що своєю самовідданою ревністю вельми послужили обороні Православної Церкви на всій Україні. Сам побожний народ на наших землях гуртувався в братства для оборони своєї благочестивої православної віри від унії та римо-католицизму. Ці братства, за проводом Львівського Ставропігійного Братства при Св.-Успенській церкві, зробили неоціненні послуги для Православної Церкви та загальної просвіти і культури нашого народу. Так серед нашого побожного народу і до наших днів ніколи не завмирало прагнення до православної віри.

Отже, велика і свята подія нашого возз'єднання з Святою Православною Церквою на Львівському соборі минулого року була природним і необхідним завершенням тої невмирущої вірності Святому Православію, яку наш побожний народ проніс крізь усі віки свого життя. Воістину, «Божія бо сила православіє удержала єсть», як співає Свята Церква в першу неділю великого посту.

«Коль чудна діла Твоя, Христе, і велия сила, наше єдиномисліє і согласіє соділавий» (канон першої неділі посту). Справді, величні і дивні діла Господні. Тільки Господь Бог, Своєю великою ласкою, міг привести нас, всупереч усім людським намаганням та підступам, до єднання з Православною Церквою всієї Русі, тільки Його свята воля могла дати нам радість повернутися до віри наших предків і, нарешті, вільно зітхнути нашим змученим серцем.

Будьмо ж достойні, дорогі в Христі отці, браття і сестри, цієї великої милості Божої. Як святиню бережіть нашу святу православну віру, щирим серцем шануймо Святу Православну Церкву, стверджуючи побожним християнським життям нашу вірність їй, як Єдиній Матері всього нашого побожного народу. «Дякуючи завжди за все Богу і Отцю, во ім'я Господа нашого Ісуса Христа» (Єф.5,2), «не перестаємо молитися за вас і просити, щоб ви сповнилися пізнанням волі Його, у

всякій премудрості та розумінні духовному, щоб ходити вам достойно Бога, у всьому догоджуючи Йому в усякому ділі доброго, приносячи плоди та зростаючи в пізнанні Бога» (Кол. 1,9-10).

Зростаючи самі в свідомості, любові та правді Святої Православної Церкви наших побожних предків, щирою молитвою, братерським поступованням пригортайте й побожних дітей нашого народу, які ще вагаються прийти до єдності з Православною Церквою. Унія, накинена нашим предкам 1596 року, була причиною страшного, братовбивчого роздору в нашому народі. Адже і запроваджувався її, кінець-кінцем, тільки на те, щоб «на Русі не було Русі, бо пробувати перемінити віру руському (українському) народові значить знищити руський народ». Так писали наші предки, так воно і було.

Почуйте заклик св. апостола Петра, немовби звернений до тих, хто нині хотів би задержати минуле, вже засуджене Богом і історією: «Навіщо ж ви нині спокушаєте Бога, хочачи покласти на шиї учеників ярмо, якого не могли понести ні отці, ні ми?» (Діян. 15,10). Схаменіться ж, браття! Треба мати ревність Божу, але з розумом! Зрозумійте правду Божу, яка так проречисто, наочно явлена всім нам у великих подіях недавнього минулого і не виставляймо своєї правди, тільки скорімося правді Божій (пор. Рим. 10,3).

Правда Божа веде нас до єдності віри, до єднання в предківській Православній Церкві, до братньої любові й життя по вірі, бо — як учить святий апостол Павло — в нас «одне тіло, один дух, як і покликані ви в одній надії покликання вашого: один Господь, одна віра, одне хрещення, один Бог і Отець всіх, що є над усіма і через усіх і в усіх нас» (Єф. 4,4-6).

Чи не втішається Ваше серце благословенними плодами цієї нашої єдності у вірі вже в цьому першому році? Наші церкви переповнені не тільки «західняками», але й «східняками», і всі вони утворюють одну душу й одне серце. Замість давнього релігійного роздору між рідними братами тепер спільна Церква, спільна молитва і свята любов. Наше найбільше місто Львів ніколи передтим не бачило таких величних наших релігійних торжеств, бо передтим і не могло бути в ньому стільки вірних, як давніше говорилося, «грецького обряду». Ось наглядний доказ, що це єдиний шлях до нашого духовного росту. Авжеж сила в єдності, а не в роздорі. Тому всі зрозумійте правду, а «правда визволить вас» (Йоа. 8,33).

Закликаючи на всіх вас святительське благословення наше, усердно молимо, нехай «благодать Господа нашого Ісуса Христа і любов Бога і Отця й єднання Святого Духа буде з усіма вами. Амінь» (2 Кор. 13,13).

† *МАКАРІЙ, Архієпископ Львівський і Тернопільський,
Священно-Архімандрит Почаївської Св.-Успенської Лаври*
† *АНТОНІЙ, Єпископ Станиславський і Коломийський*
† *МИХАІЛ, Єпископ Самбірський і Дрогобицький*

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Святіший Патріарх Алексій у Болгарії

Святіший Алексій, Патріарх Московський і всієї Русі, в дні від 20 травня по 3 червня 1946 р. був гостем Болгарської Автокефальної Православної Церкви і всієї Болгарії. Того прийняття, яке зготовила Святішому Патріарху вся Болгарія, не можна зрозуміти, не приймаючи під увагу всіх вікових взаємовідносин між Росією та Болгарією і зокрема тих зв'язків між Всеруською та Болгарською Церквами, які повстали в останніх роках. Перебування Патріарха Алексія в Болгарії — це була, властиво, одна грандіозна маніфестація традиційної дружби двох народів, російського і болгарського, та їх Церков, при чому слід підкреслити, в тій маніфестації приймала участь буквально вся країна. Думається, що ніколи, або рідко коли в історії де-будь так святочно і ентузіастично вітали високого церковного гостя, як саме Патріарха Алексія. І тому гостина Патріарха Алексія в голови Болгарської Православної Церкви митрополита Стефана переросла рамки церковної події. Ця грандіозна маніфестація ще тим дивніша, що не тільки в часі Вітчизняної війни не могло бути нормальних зв'язків між обома Церквами, Всеруською та Болгарською, але й ще від значно давнішого часу, а саме від моменту наложення схизми на Болгарську Церкву. Схизму наложив на Болгарську Церкву Царгородський Патріарх в 1872 р., ще в часі, коли Болгарія входила в склад Туреччини, а наложив за те, що тоді Болгарська Церква проголосила була свою автокефалію. Правда, в тому випадку канонічні приписи були порушені, бо не годиться, щоб були дві незалежні православні Церкви в одній державі. Але від часу повстання незалежної Болгарської держави, в 1878 р., схизма вже ставала безпідставною, анахронізмом. Проте справа ліквідації схизми йшла дуже повільно. І тут з великою поміччю Болгарській Церкві прийшов саме Святіший Патріарх Алексій. У січні 1945 р. було знято схизму з Болгарської Церкви, а 21 січня 1945 р. головою Болгарської Автокефальної Церкви обрано митрополита Стефана. Патріарх Алексій телеграфно надіслав свій привіт новообраному первоієрарху Болгарської Церкви, при чому висловив свою радість із зняття схизми з Болгарської Церкви. З Москви того року було вислано до Болгарії спеціальну делегацію від Патріархії. В склад тієї делегації входили: Високопреосвященний Григорій, тоді архієпископ Псковський і Порховський, нині митрополит Ленінградський, архімандрит Йоан, протоієрей Мещерський і доцент Московського Богословського Інституту Георгієвський. Делегація прилетіла до Софії 6 квітня і пробула в Болгарії до 23 квітня. Делегати привезли з собою відручне послання від Патріарха Алексія на ім'я митрополита Стефана, єкзарха і голови Болгарської Церкви. Московських гостей сердечно вітали і в самій Софії і в різних історичних місцевостях Болгарії, які вони відвідували. На честь делегатів Патріархії улаштовували банкети, прийняття, зібрання, мітинги. Банкети урядили не тільки митрополит Стефан, але й міністр заграничних справ Болгарії Стайнов, заступник предсідника Союзної Контрольної Комісії генерал-полковник Бірюзов і Богословський факультет Софійського університету. Делегація прий-

мала участь в урочистому засіданні Синоду Болгарської Церкви. Голова делегації архієпископ Григорій зробив доклад болгарському духовенству про сучасне положення Всеруської Православної Церкви, а член делегації доцент Георгієвський прочитав в університеті лекцію на тему: «Про церковний обряд». Само собою зрозуміло, що відбулось кілька спільних урочистих Служб Божих у самій Софії і в інших місцях. При від'їзді делегації з Болгарії на аеродромі прощали її екзарх митрополит Стефан з усіма членами Синоду, і високі представники військової та цивільної влади.

II

ГОСТИНА БОЛГАРСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ У МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХА

Цей високо прихильний акт Московської Патріархії супроти Болгарської Церкви, яким було вислання спеціальної делегації до Болгарії, викликав відплатний приїзд до Москви делегації Болгарської Церкви для зложення подяки Патріархові. Очоловав делегацію сам першоепарх Болгарської Церкви — митрополит Стефан, а в склад її входили: єпископ Нікодим, ректор семінарії у Пловдиві, Преосвященний Парфеній, єпископ Левкійський, архім. Мефодій — протосингел екзарха, священник Георгій Георгієв, предсідник товариства священників м. Софії, та архімандрит Григорій. Ця делегація приїхала до Радянського Союзу 27 червня 1945 р. і пробула до 18 липня. За той час Болгарська делегація відвідала Москву і її околиці, Ленінград з його околицями та Київ. У Києві в Духовній Академії екзарх Болгарії митрополит Стефан у свій час одержав вищу богословську освіту, зазнавися з російською культурою і став її ентузіастичним поклонником. Делегати відвідали не тільки церкви і монастирі, в яких спільно з російським духовенством відправляли Служби Божі, але також оглянули цікавіші культурні і технічні споруди, напр., метро, канал Москва—Волга, Третьяковську галерею та дві найбільші у світі бібліотеки: публичну в Ленінграді і ім. Леніна в Москві, собори у Кремлі, Скарби Оружейної палати, Зоопарк і Ботанічний сад у Києві, Химкінський залізничний двірець у Москві, Шереметьєвський двірець в Останкіні під Москвою. На честь делегації врядили парадні прийняття Святіший Патріарх Алексій, митрополит Ленінградський Григорій, болгарський посол Михалчев і голова Ради в справах Православної Церкви при Раді Міністрів СРСР Г. Г. Карпов, предсідник Всеслав'янського комітету генерал Гундоров. Церковні достойники ще й обдарували членів делегації цінними подарками на пам'ять. Болгарська делегація покинула гостинний Радянський Союз, захоплена всім тим, що у ньому оглянула і що пережила. Про своє захоплення делегація вже на 5 день свого перебування в Москві сповістила телеграфом Болгарію, а вернувшись у Софію, ще раз депешою висловила свою гарячу подяку Патріархові Алексію та відправила Службу Божу на інтенцію Патріарха в храмі — пам'ятникові руської слави — соборі Александра Невського у Софії. Ось такі два взаємні візити делегацій двох Церков — Болгарської і Всеруської — попереджували приїзд Святішого Патріарха Алексія до Болгарії. Вони витворили те психічне тло, на якому легко могли загорітись і спалахнути ярким полум'ям іскри старої традиційної дружби російського і болгарського народів. Хоч та дружба в минулих часах була придушена зусиллями німецької династії і дипломатії, все ж у глибині психіки болгарського народу жила свідомість, що своє визволення з-під турецької неволі в 1878 р. він завдячує героїч-

ній російській армії. А визволення з гітлерівських лабет у 1944—1945 рр., яке болгарський народ завдячує славі Радянській Армії і її Вождю, великому Сталіну, викликало в болгарського народу ентузіастичне прив'язання до Радянського Союзу.

III

ГОСТИНА ПАТРІАРХА АЛЕКСІЯ В БОЛГАРІЇ

Поїздка Святішого Патріарха Алексія до Болгарії була достосована до днів святкування 1000-літнього ювілею смерті святого Йоана Рильського, до якого з великим піетизмом відноситься вся Болгарія. Святіший Патріарх Алексій прибув до Софії спеціальним літаком 20 травня 1946 р., разом з митрополитом Ленінградським Григорієм, який вже перед тим очолював делегацію Патріархії до Болгарії, та з іншими особами. Вилетіли з Москви ополудні, а в Софії осіли о 7 год. попол. На аеродромі Патріарха Алексія зустріли первоієрарх Болгарії митрополит Стефан з усіма членами Синоду, єпископи Болгарської Церкви, все духовенство столиці і весь персонал богословського факультету та духовної семінарії. Від державної влади в зустрічі Патріарха брали участь: міністр закордонних справ і віровизнань Кулишев, директор віровизнань міністр д-р Сарафов, представники Ради регентів на чолі з генералом Недялковим, представники Президії Народних Зборів, головний секретар Національного Комітету Вітчизняного Фронту п. Цола-Драгойчева, президент міста, представники Академії наук, православних братств, товариства радянсько-болгарської дружби та інших установ. Від радянського посольства був секретар Шнюков. Вже характером тієї небувалої зустрічі підкреслювалось, що Святіший Патріарх Алексій являвся не лише гостем Болгарської Церкви, але й усїєї Болгарії. В наслідок цього і Патріарх змушений був звернутися з привітанням не лише до присутніх, але й до всього болгарського народу. Патріарх передав для опублікування в газетах ось такий свій привіт: «Я щасливий, що вступаю на землю братньої Болгарії. Вона для вас священна, але й нам вона рідна, бо в своїх надрах хоронить дорогоцінні останки наших руських людей, що колись поклали своє життя за вашу свободу. Ми приносимо вам нашу братню любов і, що всього дорожче для вас і для нас, — благословення Руської Церкви болгарському народові. Я певний, що ці наші відвідини вашої прекрасної країни та нав'язання особистих взаємин з улюбленим ієрархом Болгарської Церкви, Блаженнішим Екзархом Митрополитом Стефаном, з духовенством і віруючим народом ще сильніше скріплять звена дружби, яка зв'язує наші народи. Сердечний привіт братній Болгарії. Алексій Патріарх Московський і всїєї Русі».

В тон цьому патріаршому привітання болгарська газета «Ізгрев» (Схід) помістила в числі за 21 травня, в перший день перебування Патріарха на Болгарській землі, передовицю «Високий гість», у якій між іншим, писалось: «Болгарський народ приймає високого почесного гостя Святішого Алексія, Патріарха Московського і всїєї Русі... Ми чули немало про подвиг святительського служіння Церкві і всьому руському народові теперішнього Московського Патріарха, через якого Сам Христос сіяв і сіє слово Своє і дух Свій у світі, що так глибоко пережив всю трагічну проблему вільного прийняття і неприйняття віри. Ми знаємо, що до душі нової людини нині з вічною правдою звертається Руська Православна Церква з глибини єдиного в християнському світі, величезного, благодатного досвіду, здобутого на дорозі, якою веде її теперішній Патріарх. Тому не тільки з палаючими любов'ю серцями, але ще й здивовані та очаровані красою подвига, яким здобуто цей дорогоцін-

ний досвід, ми стоїмо, зустрічаючи голову великої Руської Церкви... В історії християнського світу починається якийсь новий вік. Нова епоха безспірно зв'язана з загальним нині прямуванням до дійсної реалізації правди у відносинах між людьми, до реальної, а не символічної зміни світу, просвітлення та переображення його в Дусі. В житті Руської Православної Церкви цей період довершився; новий вік для Руської Церкви настав. І з ним велике очищення, і просвітлення та преображення... Ми радіємо тому всьому світлому та доброму, що довершується генієм всього великого руського народу, прозорливою мудрістю його Вождя і незрівняним ісповідництвом всієї Церкви на чолі із Святішим Алексієм, якого нині зустрічаємо з таким душевним хвилюванням і з такою глибокою пошаною... Звольте ласкаво загостити, почесний, високий, дорогий наш Гостю!»

В цьому ж дні відправлено урочистий молебен у величному храмі-пам'ятнику руської слави в ім'я Александра Невського. На молебні були присутні: регенти Ганев і Павлов, міністри на чолі з прем'єром Георгієвим, Президія Народного Зібрання, Національний Комітет Вітчизняного Фронту, президія міста, все духовенство і безліч народу. Після молебна екзарх Болгарії митрополит Стефан звернувся до Святішого Патріарха Алексія з привітальною промовою. Він відмітив, що це другий випадок в історії, коли первоієрарх великої Руської Церкви відвідує Болгарію. В перший раз в восьмидесятих роках XIV ст. відвідав її Московський і всієї Русі митрополит Кипріан. Його зустрічав у тодішній болгарській столиці, Велике Тирново, славний болгарський патріарх Євтимій. «Нинішня зустріч» — говорив далі митрополит Стефан — викликає в пам'яті цілу багатотисячову історію наших Церков і народів. У 864 р. рівноапостольний цар Борис охрестив нашу землю. Він і його син Симеон були могутніми протекторами Болгарської Церкви, а її церковними учителями стали первоучителі слов'ян Кирило і Мефодій та їх ученики Климент, Наум, Сава, Горазд і Ангеларій. Завдяки одним і другим скоро розцвіла і прославилась Болгарська Церква. Через засновану св. Климентом школу, яку називають першим слов'янським університетом, пройшло кілька тисяч учеників. В X ст. на Рильських горах вже яскраво палав великий світильник православної віри і благочестя — Йоан Рильський. Болгарія своєю церковною культурою вже не уступала ні Візантії, ні Римові. В кінці X в. Київський князь Володимир і руський народ прийняли християнську віру. Болгарія дала Русі і слов'янську грамоту, і перших священиків, і різних «книжних» людей, і письменство: Кирило-Мефодіївський слов'яно-болгарський переклад священних і церковно-богослужбових книг, слов'янську книгу правил і різноманітну повчальну літературу. Деякі з наших людей в Русі досягнули високе ієрархічне становище: «чоловік вельми книжний» Кипріан займав кафедру Київського, а потім Московського і всієї Русі митрополита; його небіж Григорій Цамблак став Київським митрополитом. Таким чином уже в цей давній час утворився тісний, нерозривний зв'язок між обома Церквами і народами. XIV в. був для Вашої Батьківщини і Церкви початком їх майбутньої слави; для нас тоді настала пора гніту, насильства, невільництва. В 1393 р. впала наша держава, а Церква втратила самостійність. Патріарх Євтимій закінчив своє життя мученицькою смертю на вигнанні. Оточені ворогами, наші предки тоді скерували свій зір на Русь Святую; в Русь вони вірили і від неї чекали спасіння. І їх віра не була даремною. Духовна і матеріальна допомога різними шляхами не переставала напливати до нас з Руської землі весь час нашої неволі: наші церкви діставали священні і богослужбові книжки, образи, ризи і церковний посуд; бідному населенню присилались гроші і різне добро, двері руських шкіл, а особ-

ливо духовних, завжди були відкриті для нашої молоді, яка вчилася там безплатно, більшість наших архіпастирів і богословів вийшли з руських шкіл. А Руська Церква через своїх архіпастирів і пастирів не переставала підготовляти свій народ до визвольного подвигу, який і завершила в 1877—78 рр. славетна Руська Армія. В 1872 р. на нашу Церкву була наложена схизма, вона тяжила на нас, пригнічувала. Російська Церква і тут прийшла нам на допомогу. Наша Церква завжди лишалась вірною Єдиній Вселенській Христовій Церкві і завжди була віддана Вашій Церкві і народу. В недавню пору, коли Господь досвідчував Вас терпіннями, турботами і стражданнями, злораділи Ваші вороги, заповідаючи близький занепад Руської слави, але ми вірили, що Ваші скорботи зміняться радіщами, що за Вашою Голгофою наступить воскресіння. Те, що ми бачили недавно в Москві, Ленінграді і Києві, пригадало нам перший вік християнської ери; ми на власні очі переконались, що живий на Русі Бог, що Руська Церква, очищена, відновлена і возвишена в досвідченнях і стражданнях, зможе сповнити велику спасенну місію, необхідну не тільки для слов'янства, але й для всього духовно знемоцілого світу. Господь зберіг Вашу Церкву і дав їй мудрих керманичів. Приймавши патріарший жезл, Ви перейняли високою ідеєю — добитись тісного об'єднання всіх Православних Церков, не формального лише, але й реального, живого. І цю ідею Ви почали наполегливо здійснювати. Ваші відвідини Східних Патріархів, поїздки Ваших представників і Ваше прибуття до нас підтверджують це. Зустрічаючи Вашу Святість у цьому величому храмі-пам'ятникові безприкладного в історії подвигу Христового Руського народу, Руської любові та самопосвяти, я сміливо свідчу, що Господь, який керує долею народів, зв'язав вічними, нерозривними узами Руський і Болгарський народи. Хай же процвітає Ваша Свята Церква і велика Батьківщина і хай кріпне братерство наших народів».

Ось таке глибоке і зворушливе змістом було привітальне слово первоієрарха Болгарської Церкви. Святіший Патріарх Алексій подякував Екзархові за сердечне привітання, побажав процвітанню Болгарській Церкві і щастя для всієї країни, і просив прийняти, як знак благословення від Руської Церкви, — образ Небесної Цариці, що носить назву Іверської, велику російську святиню.

Після того Екзарх зазнайомив Патріарха з усіма офіційними особами, що були в соборі. З храму св. Александра Невського, найбільш величного в Софії, Патріарх Алексій удався до найстаршої церкви (з IV віку) св. Софії, де його зустріло місцеве духовенство. Вслід за тим Святіший Патріарх Алексій, разом з митрополитом Григорієм, зробили візит Регентській Раді і послу СРСР Кирсанову.

О 2 год. був офіційний обід у Блаженнішого Екзарха Стефана, в якому, крім всіх архієреїв, брали участь регенти, прем'єр міністрів та радянська дипломатична і військова місія. Підчас обіду Екзарх і Патріарх обмінялись сердечними тостами. Цього ж дня Патріарх ще відвідав кафедральний собор «св. Неділі» (Кириакії) та історичну церкву в катакомбах св. Параскеви. На другий день, 22. V, в свято Николая, Святіший Патріарх Алексій відправляв Службу Божу в Руській церкві св. Николая разом з митрополитом Григорієм та архієпископом російських парохій у Болгарії Серафімом. Перед молебном архієпископ Серафім вітав Патріарха Алексія промовою, в якій відмітив, що емігрантська російська Церква завжди переживала разом із своєю Матерньою Церквою всі її болі і радощі і нині пишається її небувалим розквітом. На пам'ятку архієпископ Серафім просить Патріарха прийняти образ Божої Матері «Уми-

лення». Після Служби Божої вдруге відбувся у Екзарха обід з участю міністрів і з теплими тостами. Під вечір Патріарх відвідав церкву на честь св. Седмочисленників (свв. Кирила і Мефодія та 5 їх учеників), де його зустрів дуже цікавим словом в імені своєї болгарської пастви о. Шавельський, колишній протопресвітер російського військового і морського духовенства. Він спочатку говорив про історію своєї церкви, яка впродовж 375 літ була кафедральною турецькою мечеттю. Ця мечеть була побудована за султана Сулеймана в 1528 р., перед його походом на Відень, знаменитим турецьким архитектом Коджою Синаном, за одним переказом, яничаром з греків, за другим переказом, яничаром з села Широка Лека, рідного села Блаженнішого Екзарха Стефана. Існує переказ, що на тому місці стояла Сардикійська церква, в якій засідав собор 344 р., а пізніше тут був монастир св. Йоана Рильського. Мечеть ця своєю красою та величчю перевищала всі мечеті Балканського півострова і мала на віки свідчити про могутність турецької держави і ісламу. Але Господь судив інакше: в 1903 р. ця мечеть стала православною церквою в честь 7 апостолів слов'ян. Якщо знаменита Царгородська Софія далі є живим і тяжким докором для всього християнського світу в тому, що він протягом п'яти віків не спромігся повернути цій загальнохристиянській святині її первісне призначення, то цей храм може служити символом перемоги хреста над півмісяцем. Далі о. протопресвітер в теплих і сердечних словах говорив про радість болгарського народу бачити у себе первоієрарха Святої Русі і зокрема про те, що відвідини Патріарха золотими буквами будуть записані в літописах цієї церкви, а для того, щоб вони були пам'ятними і для Патріарха, він просить Патріарха прийняти ковчежець з часткою мощей одного із св. Седмочисленників — Климента, святителя Охридського. Закінчив свою промову о. протопресвітер кількома словами від себе самого, висловлюючи свою радість з того, що на 52 році свого священнослужіння він удостоївся побачити Голову рідної Церкви, преємника великого патріарха Сергія, його вчителя і приятеля; тому тепер він може, як старець Симеон, сказати: «Нині отпущаєши». В той день Патріарх ще побував у монастирі «св. Короля».

Наступного дня, 23. V, Його Святість відвідав старовинний Боянський монастир, де в церкві оглядав артистичні фрески з XIII віку, після чого у Екзарха було снідання, на якому Патріарх зустрівся з п. Димитровим і секретаріатом Болгарського Національного Комітету Вітчизняного Фронту. На цьому сніданні, крім господаря, на честь Святішого Патріарха підняв тост і п. Димитров, ставлячи співпрацю Патріарха з народом за приклад для болгарського духовенства. Патріарх побажав представникам Національного Комітету успіхів у праці для добра болгарського народу.

24. V — день пам'яті св. рівноапостольних Кирила і Мефодія, велике національне свято в Болгарії. В Александро-Невському соборі урочистого молебна відправив сам високий гість, Святіший Патріарх Алексій, після чого відбувся похід всієї шкільної молоді і військовий парад, який приймав уряд. На почесній трибуні були присутні: Патріарх із своїм почотом, Екзарх, регенти, міністри, весь дипломатичний корпус і члени Національного Комітету. Після цієї урочистості Патріарх, разом з митрополитом Григорієм, зробили візит генералові Черепанову, заступнику предсідника Союзної Контрольної Комісії. А о 1 год. дня відбувся обід у старовиннім Драгелевським монастирі в товаристві Екзарха, митрополитів і вищого духовенства. 25. V Московські гості виїхали в Рильський монастир, 120 км. від Софії. По дорозі урочисто зустрічали Патріарха в містах: Дубниця, Кочериново і Рила. У брамі Рильського монастиря зустрічала Святішого Патріарха вся братія на чолі з архі-

мандритом Калістратом, який привітав Патріарха промовою. Патріарх увійшов до величної монастирської церкви, де після короткого молебна вклонився нетлінним мощам святого Йоана Рильського. З церкви перейшли в кімнати ігумена, де відбулось офіційне засідання старшої братії монастиря в присутності Патріарха, Екзарха і регента Ганева. Відкрив зібрання о. ігумен, за ним промовляли Екзарх і Патріарх. Ввечері правилась всеночна при співі хору з Софійського Александро-Невського собору; у цій відправі брало участь 15 архієреїв на чолі з Патріархом. Всі ті 15 архієреїв і Патріарх на другий день, в неділю, 26. V, відправляли урочисту Службу Божу. На ній були присутні регент Ганев, посол СРСР Кирсанов з дружиною, голова руського Червоного Хреста і Півмісяця Колесников, прем'єр-міністр Георгієв, 7 міністрів, Дмитров, генерали Черепанов і Сучков, Драгойчева, головний секретар Національного Комітету і кілька тисяч народу. Після літургії Екзарх Стефан виголосив слово про значення монастиря св. Йоана Рильського в житті Болгарії, а Святіший Патріарх Алексій оголосив початок торжеств з приводу 1000-ліття від дня смерті Святого. З церкви всі гості перейшли до монастирської бібліотеки, де відбувся обід на 120 осіб. За обідом про значення ювілейного свята преп. Йоана Рильського говорили Святіший Патріарх, Екзарх Стефан, прем'єр-міністр Георгієв, Дмитров, генерал Черепанов, митрополит Григорій, міністр Казасов і ігумен Калістрат. Після обіду гості оглянули бібліотеку і музей. Ввечері правилась всеночна.

На другий день, 27 V, зрана митрополит Григорій в сослуженні митрополита Климента і єпископа Парфенія відслужив Літургію, а після снідання московські гості попрощали монахів і, вислухавши короткого молебна «в путь шествующим», виїхали з монастиря до Софії; по дорозі оглянули історичне місто Самков, де їх сердечно зустрічали. Ввечері того ж дня було офіційне прийняття на честь Патріарха в міністра закордонних справ і ісповідань Кулишева, на якому були два регенти, прем'єр-міністр і інші офіційні особи. Господар у своєму слові говорив про значення відвідин Болгарії Патріархом Алексієм саме в дні ювілейних торжеств св. Йоана Рильського. Патріарх у відповіді підніс тост за уряд Болгарії. В кінці обіду регент Павлов доручив від уряду ордени: Святішому Патріарху Алексію — орден св. Александра Невського I ст., митрополиту Ленінградському — орден «За горожанські заслуги» II ст. та інші ордени всім особам з пошучу Патріарха.

Наступний день, 28 V, був присвячений поїздки московських гостей до м. Пловдив (Филиппополь). Патріарха Алексія супроводили: Екзарх Стефан і регент Ганев; їхали спеціальним потягом. У кафедральному соборі митрополит Кирил привітав під час короткого молебна Патріарха сердечною промовою, після чого в дитячій захоронці відбувся обід. Вслід за тим гості оглянули пам'ятник руським воякам, які загинули при визволенні Пловдива від турків. З Пловдива високі гості відїхали через Асеновград в Бачковський монастир, з якому міститься Пловдивська Духовна Семинарія. Відбулась тепла зустріч, а після неї відправили молебна, під час якого співав могутній хор семинаристів. Один з них виголосив гарячу привітальну промову на честь Патріарха. Після цього — прийняття в ігумена монастиря.

У день, 29. V, Екзарх Болгарії Стефан мав нараду із Святішим Патріархом Алексієм в справах Болгарської Церкви, а ввечері того дня Патріарх Алексій з митрополитом Григорієм гостили у маршала Радянського Союзу Толбухіна в його літній резиденції в м. Княжево.

30. V, в свято Вознесення Господнього, Патріарх Алексій в сослуженні 15 архієреїв відправив Службу Божу в Александро-Невському

соборі; під час тієї Служби Божої відбулась хіротонія в єпископа архімандрита Тихона. Доручаючи йому єпископський жезл, Патріарх сказав слово про значення хіротонії в житті і архиєпископській діяльності єпископа. Проповідував на Літургії митрополит Ленінградський Григорій. Після Літургії відбулась нарада Святішого Патріарха Алексія в церковних справах з болгарськими митрополитами. А ввечері спеціальним поїздом Патріарх в товаристві Екзарха, деяких митрополитів і міністра Казасова виїхав до Шипки і Плевни, місцевостей, особливо пам'ятних з часів русько-турецької війни за визволення Болгарії. Із станції Габрово, де зустріли Патріарха монахині з Благовіщенського монастиря і президент міста, піднялись автомашинами на Шипку і на самий перевал «Св. Николая». Коло пам'ятника на честь впадших бійців Руської армії Патріарх відправив панахіду. Тут очікував на побачення з Патріархом сербський єпископ Іриней з Нового Саду. З Шипки через м. Дряново і Велике Тирново проїхали до міста Плевни, де відбулась урочиста зустріч Патріарха, в якій брало участь також і військо. При мавзолеї руських вояків Патріарх привітав сердечною промовою митрополит Паїсій. Після молебна Патріарх оглянув крипту, де зберігаються останки руських бійців і відслужив за них панахіду. Потім оглянули Скобелевський парк і пам'ятник, далі «долину смерті», де відбувся рішальний бій з турками, і музей-домик, в якому цар Александр II приймав полоненого Османа-пашу, що обороняв Плевну. Ввечері в обласній палаті відбувся урочистий обід, на якому було присутніх до 100 осіб. На тому обіді Патріарх зустрівся з румунським міністром Константінеску-Яш, який вітав Патріарха промовою. На честь Патріарха і руського народу промовляли ще міністр Казасов, генерал Греков і ін. Патріарх подякував усім. О 9 год. ввечері відїхали московські гості потягом до Софії.

На другий день, 1. VI, відбулось прощальне офіційне прийняття, яке на честь високого гостя, Святішого Патріарха Алексія, урядив Національний Комітет Вітчизняного Фронту. В його імені предсідник Комітету по вшануванню ювілейного свята преподобного Йоана Рильського Харизанов говорив про величезне значення відвідин Болгарії Патріархом Московським і всієї Русі Алексієм для дальшого зміцнення дружби двох народів, болгарського і російського. У відповіді Патріарх Алексій подякував за надзвичайне тепле прийняття, яке зготувала йому братня Болгарія, та побажав Болгарській Церкві і урядові успіхів в їх праці для добра болгарського народу.

Неділя, 2. VI, була днем, коли востаннє зустрілися з Патріархом всі митрополити і архієреї Болгарської Церкви. При цьому прощанні високим московським гостям були доручені подарунки від Блаженнішого Екзарха Стефана, від митрополитів, від духовенства і церков, від Болгарського Уряду і від Національного Комітету Вітчизняного фронту.

У понеділок, 3. VI, о 3 год. 45 хв. ранку Патріарх Московський і всієї Русі Алексій із своїм почюм вилетів із Софії до Москви. На аеродромі відправляли його Екзарх Стефан, всі митрополити, духовенство і представники від міністерства заграничних справ, від Радянського посольства і Союзної Контрольної Комісії. Опускаючи Болгарську землю, Святіший Алексій, патріарх Московський і всієї Русі, передав для опублікування в пресі таке своє прощальне звернення до всієї Болгарської землі:

«Покидаючи братню Болгарію, висловлюю найсердечнішу подяку представникам Болгарської Православної Церкви на чолі з Блаженнішим Екзархом митрополитом Стефаном, народові і Урядові Болгарської землі, на якій ми зустріли найгостинніше прийняття і зворушливий вияв

братніх почувань, і призиваю Боже благословення на рідну нам Болгарську Православну Церкву і на весь віруючий болгарський народ з сердечним побажанням йому дальшого мирного розвитку і процвітаання на славу Божу, на добро слав'янства і благо всього людства».

О 3-ій год. дня Святіший Патріарх Алексій вже був у Москві. Скінчилась ця історична гостина Патріарха Московського і всієї Русі в Болгарії, але наслідки її ще довго будуть тривати і позитивно відібу'ються на історії взаємин болгарського і російського народів.

Хруцький Сергій

Свято єднання

(З нагоди роковин Львівського Собору 8—10 березня 1946 р.)

Минув рік після Львівського Собору греко-католицької Церкви 8—10 березня 1946 року.

З волі Божої надходила весна — відродження Православної Церкви після віків історичної негоди для нашого народу в Західних областях України. Верталися додому, до рідної Матері — Східної Православної Церкви її діти, відлучені від неї тяжким насильством над совістю й душею народу. В єдиному молитовному пориві, єдиним полум'ямним серцем і чистими устами наш Собор образ шлях «повороту до віри батьків», той шлях, що його вказав нам Сам Господь. Заступив, спас, помилював і сохранив нас Бог Своєю благодаттю!

Відійшовши від єднання з Вселенською Православною Церквою, Рим ніколи не покидав своїх надмірних владололюбних задумів. Для здійснення їх українському народові під Польщею була примусово накинута в кінці XVI століття церковна унія. Історія цього лихої пам'яті утвору езуїтів — це нескінченна оповідь про найтяжче насильство над совістю віруючого українського люду. В морі сліз і крові, нашим народом на Україні пролитих, кінець-кінцем мала захлинутися ця нелюдська й нехристиянська справа, яка змусила український народ в приказці крилатим словом відзначити, що для нього найтяжчі вороги — «хан кримський і папа римський».

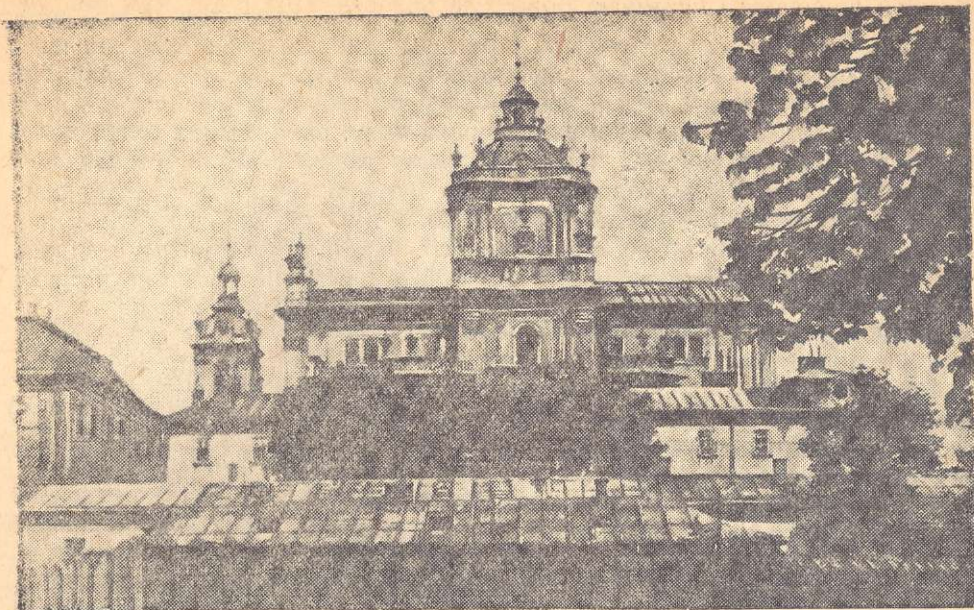
Навіть найщиріші прихильники унії з Римом переконалися скоро, що їх зведено. Вже такий завзятий пропагатор унії, як митрополит Рутський, зважився натякнути в 1624 році Римській Конгрегації для пропаганди віри, що «ми впали жертвою підступу, стаючи уніатами, бо ж тоді що інше нам приобіцяно, а на що інше в дійсності ми дивимося по довершеній унії»¹). Незабаром унія стала непотрібна і для Польщі, коли цей штучний засіб до покатоличення та ополячення українського народу не виправдував нетерпливих сподіванок Рима чи Варшави. Єпископ Львівський Лев Шептицький якось гірко скаржився православному єпископові Могилівському Георгію Кониському: «Ми (уніати) за вами (православними) ще живемо; коли вас католики догризуть, тоді візьмуться і за нас; і тепер у суперечках вони називають нас, рівно як і вас, схизматиками»²).

Критичні спостережачі церковного життя в Західних областях ще перед великою Вітчизняною війною здобувалися на мужність проникливо й тверезо оцінити становище унії. Нагадаємо читачам ту сміливу

¹) М. Возняк, Історія Української літератури, т. II, ч. 1, Львів 1921, стор. 276.

²) Н. Рантыш — Каменский, Историческое известие о возникшей в Польше унии, Москва 1805, стр. 413.

Собор св. Юра у Львові

й правдиву характеристику положення унії за новіших часів, яку дав о. д-р Костельник Г. Ф. на унійному з'їзді у Львові в грудні 1936 року. Войовничий латинський психоз гадає, що «уніати мають стати авангардом локальної латинської Церкви й її нації в боротьбі проти Східної Церкви і її локальної нації. Значить, уніати мають стати «яничарами». Уніати мають перебрати від латинян-«фронтників» усю їхню смертельну ненависть до Східної Церкви й її локального народу, мають перейнятися всіма пофальшованими, карикатурними поглядами на історію і життєві вартості свого власного народу й своєї Церкви, та йти з латинянами рука в руку в підбої Східної Церкви та їхніх національних змаганнях і навіть у злободневній політиці¹⁾. »Їхнім бажанням є повна латинізація і денационалізація уніатів²⁾. «І ось ми є свідками..., що унія всюди денационалізувала «східний» народ на користь «латинського» сусіда. У давній Польщі денационалізувала українців і білорусинів на користь поляків, на Угорщині денационалізувала українців і румунів на користь мадярів, у Хорватії — сербів на користь хорватів, в Італії — греків на користь італійців³⁾».

Треба було мати велику силу духа, щоб з таким дійсно прозорливим натхненням висловити віру в світле майбутнє в запитаннях, зроблених у стилі стародавніх пророків. «Невже це можливе, невже це може мати будучність, щоб ми на церковному полі були опановані латинським протисхідним воєнним психозом, котрого ціллю є понизити, висміяти, знівелювати, знищити все, що східне? Коли ми на національному полі обтряслися від ворожого нам психозу і віднайшли свій розум і своє рідне чуття, то чи на церковному полі не відродимося аналогічно? Я вірю, що це мусить наступити вповні, бо воно й зачалось одночасно з нашим національним відродженням у XIX ст.»⁴⁾.

¹⁾ О. Д-р Гавріл Костельник, Ідеологія унії. Праці Богословського Наукового Товариства у Львові, т. XI—XII. Унійний з'їзд у Львові. Матеріали зібрав і упорядкував Володимир Кучабський, Львів 1937, стор. 93.

²⁾ Там же, стор. 94.

³⁾ Там же, стор. 95.

⁴⁾ Там же, стор. 96.

Справдилося це шире прагнення мужа віри, провидця церковного відродження Галицької землі. В наші дні знайшли своє втілення найдорожчі сподівання всіх поколінь нашого народу. Перемога народів Великого Радянського Союзу над найлютішим ворогом усіх волелюбних народів, а слов'янських зокрема, відкрила нову, повну ясних надій добу в історії нашого народу. Ціною тяжких жертв і великим подвигом українського та інших народів нашої Великої Радянської Вітчизни, особливо ж великого братнього російського народу, здобута була перемога, і з нею прийшло возз'єднання всіх українських земель в єдиній Соборній Українській Радянській Державі, у великій сім'ї братніх народів Радянського Союзу. В умовах, коли весь український народ, завдяки героїчним перемогам братськи об'єднаних в СРСР волелюбних народів від Тиси через Карпати і від Сяну до Дону та від Пінських болот до Чорного моря, з'єднався в одній Великій Радянській Українській Республіці, неминує мусіло власти штучне, протиприродне в самій своїй основі, церковне роз'єднання, відчуження віруючого люду Західних областей від українського, споконвіку православного, народу.

Минув рік, як на Львівському Соборі, з ласки Господньої сповнилися найкращі прагнення цілих поколінь галицького народу. Греко-католицька Церква Західної України возз'єдналася з прадідньою своєю Всеруською Православною Церквою, з благочестивою православною вірою своїх предків. На місце отруйного чаду церковного відчуження, роздору між братами, дітьми єдиної Матері, Собор поставив Боже, вічне, святе начало братньої любові й вовік нерозривної єдності та згоди. Почув Господь молитву «о єдиненні всіх», що з особливою силою вимовлялася протягом віків по всіх храмах, де молилися діти українського народу, єдиного в душі, крові, походженні, вірі, мові, історії.

Кращі представники нашої Церкви й народу на Львівському Соборі минулого року дійсно могли починати ухвали Собору словами апостольськими: «ізволься бо Святому Духу і нам». Бо єдність, любов, єдинодумність, згода і братерство в Церкві Божій це є дійсно дар благодаті Духа Святого. Це не від людей, не від людських зусиль чи намагань, а від волі й ласки Господа Бога. Під подувом благодаті Святого Духа стихнуть і з часом зникнуть незначні, людьми створені відмінності, неначе дрібненькі хвилки, жмурки на поверхні озера, бо наша єдність з великим рідним народом і Православною Церквою його від Бога. Вона вічна. Вона немов би невидиме дно нашого великого народного моря.

Дні 8—10 березня 1946 року постановами Львівського Собору навіки відзначені, як початок нової епохи в історії Церкви українського народу на Західних землях нашої батьківщини. Імена великих провідників діла возз'єднання греко-католицької Церкви в Галичині з прадідньою Православною Церквою, особливо ж ім'я о. д-ра Костельника Г. Ф., що своїм прозорливим духом передбачив і невтомним трудом привів до здійснення велике діло святого возз'єднання, імена преосвящених єпископів Антонія і Михаїла та їх сотрудників, імена учасників Львівського Собору наша історія не забуде ніколи. Вона поставить їх нарівні з іменами тих славних синів Галицької землі, що за свідченням історії, натхненим словом і цілим життям своїм боронили Православну Церкву й віру православну, як віру св. Володимира, віру своїх батьків, віру благочестиву, єдино спасенну.

Недавно вийшла з друку книга про «Діяння Собору греко-католицької Церкви 8—10 березня 1946 року у Львові». Це не простий збірник — нічиї вже історичних — документів. Ця книга буде мати дуже, дуже довгий вік. Її будуть читати, вивчати будуть її не тільки сучасники Со-

бору. Це книга великої моральної, духовної сили. Цією силою тремтить кожне слово доповідей, промов, листів, статей. Ця книга буде жити довго, бо в кожному рядку її чується жива, гаряча кров з самого серця нашого народу, який шукав і знайшов те, чого йому віками бракувало: відновлення нерозривної духовної, релігійної єдності з Матір'ю — Православною Церквою, з рідним народом.

Ще небагато часу минуло після Львівського Собору, але церковне життя в наших областях дало вже дуже багато наочних, переконливих доказів того, що наше возз'єднання з Православною Церквою, наше повернення до віри батьків цілком відповідає духовним потребам і волі самого віруючого народу. Наші храми повні богомольців, наша єдність церковна стала dokonаним життєвим церковним фактом. Про це свідчать не тільки урочисті церковні свята, особливо по містах, про це говорить щоденна церковна практика. Наші галицькі віруючі єднаються в молитві і св. Чаші із східними по «староправославних» церквах. Вірні із Сходу, навіть не-українці, задовольняють свої духовні потреби в наших святинях. Це є дійсне, повне єднання братів перед Божим престолом. «Один Господь, одна віра, одно хрещення, один Бог і Отець усіх»...

Стверджувати, ширити, зміцнювати цю єдність — означає чинити Божу волю, творити Його вічне діло, це — значить служити Богові й народові. Це значить сповняти великий заповіт — молитву Христа на Тайній Вечері: «нехай будуть усі одно: як Ти, Отче, в Мені, і Я в Тобі, нехай і вони в Нас будуть одно». Служити святому ділу возз'єднання, шукати шляхів до серця всіх наших братів, братньою любов'ю пригортати їх до матернього лона предківської Церкви Православної — таке завдання і обов'язок кожного з нас.

Не може, не повинно, не сміє бути серед нас нікого і нічого, що перепиняло б, утруднювало б святе діло церковної єдності нашого народу. Це означало б противитися волі Божій, зневажати Бога миру і любові, ставити свою правду, замість вічної правди Божої, мати ревність, але не з розумом. Це означало б роз'ятрувати вікові духовні рани народу, роздмухувати роздор і відчуження поміж братами, заводити немічних духом на блудні стежки згубного, шкідливого марнування сил народних для відживлення померлих, осуджених усім нашим минулим ідей.

Праця Львівського Собору завершилася минулого року в ті дні, коли вся Україна відзначає роковини свого великого сина — поета і шукача правди Т. Г. Шевченка. Здійснилися святі сподівання поетові, щоб

«...Брат із братом обнялися,

І проговорили.

Слово тихої любові

На віки і віки», бо

«Добро найкраще на світі —

То братолюбіє!»

И. О.

Уніатська Церква після першої світової війни

(Докінчення)

ЗАСУД СМЕРТІ НА УНІЮ

«Всходні обржондек», за поясненнями та запевненнями польської преси, був єдино-здібний вести успішну католицьку пропаганду в православному українському і білоруському народах; це, ніби, була справжня й чиста католицька місія, аполітична (!), певна і т. д. А через логічну протилежність на нашу стару унію падало все протилежне: що вона нежиттєздатна, неправдиво католицька, непевна, розполітована і т. д.

Не було такого уніата, якого б не боліло те польсько-римське, мажущине, ставлення до нашої старої уніатської Церкви. Це ж був засуд смерті на греко-католическу Церкву в Галичині. Польським шовіністам і Ватиканові хотілося витворити й ствердити новий тип церковної унії, що був би корисний для їх цілей. Галицька греко-католицька Церква була окремою Церквою в римсько-католицькій Церкві, наче держава в державі. Вона мала свою ієрархію, тому й могла національно відродитися та протиставитися повній латинізації, щоб не злитися з поляками. І ось католицька Польща придумала нову форму унії, яка вже не буде окремою Церквою, бо не буде мати своєї ієрархії, а буде тільки «всходнім обржондеком». Священники тієї нової унії мали з Рима право біритуалізму, тобто, право відправляти богослуження то в латинському обряді, то в східному. Так вони зводили обряд, ніби, на «марницю», добре знаючи, що в світі латинської гегемонії вдержитися тільки латинський обряд, а східний обряд зійде нінащо. Тому вони, нібито, були щедрі для східного обряду, відправляли точно так, як у православних церквах. Але це все було єзуїтське лукавство, щоб знайти спосіб ліквідації галицької греко-католицької Церкви.

Тип «всходнього обжондку» католицька Церква, в недалекій майбутності (після смерті тодішніх наших єпископів), була б перекинула й на Галичину, і це вже був би кінець нашої Церкви, яка була сіллю в оці католицькій Польщі, бо наша Церква була те єдине, що нам у Польщі залишилось як наше, українське.

Усі наші священники докладно знали всі ці факти. І коли, вже в вільній Україні, в часі акції «Ініціативної Групи по возз'єднанню Греко-католицької Церкви з Православною Церквою» доводилося нам розмовляти з «упірними» священниками, то вони були безрадні супроти наших аргументів. Наймудріші з них відверто заявляли, що вони не мають ніяких доказів для оборони своєї католицької віри, тільки що вони не можуть перемогти своєї совісті, — Римом заляканої совісті!

Отже, найкращим агітатором, який освідомив наше духовенство з тому, яка є його справжня батьківська віра, був сам Рим, що під час другої Польщі, коли він не мусів рахуватися з нашим духовенством, виявив справжнє своє обличчя.

ПОСИЛЕНИЙ ЛАТИНІЗАЦІЙНИЙ КУРС

Протилежні духовні напрями, латинофільство і грекофільство, які завжди існували в уніатській Церкві, під час другої Польщі дійшли до найбільшого напруження. Грекофіли виходили від патріотичної за-сади: щоб зберегти наш український народ перед наступом Польщі, треба нам у церкві (в обряді) якнайбільш віддалюватись від католиків, а зближуватись до православних наших братів. Латинофіли виходили від фанатичних претензій римської Церкви, що нема спасіння ні на землі, ні на небі, як тільки в римській Церкві. Вони насамперед хотіли зробити наш нарід «дійсно католицьким» і тільки так спасати його. На чолі цього руху стояв станіславський єпископ Григорій Хомишин і василяни. Єп. Хомишин щораз випускав брошури проти «візантинізму», де всю нашу церковну традицію називав «сміттям», усе наше лихо виводив від того, що ми не римо-католики, а «візантійці», і паплюжив наше духовенство, тому що воно жонатє. Кожну таку нову брошуру зараз підхоплювала вся шовіністична польська преса, виписуючи з неї спотворені обвинувачення нашого духовенства і народу.

Рим вихваляв єп. Хомишина, як «апостольського мужа», а митрополит Шептицький, тому що він приставав до грекофілів, не мав довіря в Римі, і раз-у-раз ішли поголоски, що його усунуть.

Коли твоїх батьків несправедливо гудять, то в тебе відзивається ще більша любов до батьків. Так було і з нами, грекофілами чи «восточниками». У нас щораз більше відзивалася любов до православія і щораз краще ми усвідомлювали собі, що для нашої Церкви єдиний рятунок — поворот до православія. І якби це було можливо за другої Польщі, то вже тоді ми були б відірвалися від Рима.

ЦЕЛІБАТСЬКА РЕФОРМА

Рим накинув був нашій Церкві загальний целібат духовенства, тому що наш жонатий клир, «тоже католицький», був злим прикладом для безженного римського клира. Єп. Хомишин, фанатик целібату, вже від 1920 р. відмовився висвячувати на священників жонатих кандидатів. Перемиський і львівський владика завели цю практику в своїх дієцезіях від 1925 р. Митрополит Шептицький дещо крутив, вводив різні «митарства» для жонатих кандидатів на священників, але й це викликало роздратування в кругах духовенства.

Целібату не хотіло ні духовенство, ні нарід — то з моральних, то з національних причин. Полеміка проти целібату в часописах і окремих брошурах, демонстрації питомців, що громадно виступали з духовних семінарій, меморіали до Рима, віча-мітинги — ніщо не помагало. Рим не привик рахуватися з поневоленням народом! На меморіал духовенства, де було понад 950 підписів, засвідчених у нотаря, Рим відповів (у письмі до перемиського єпископа, а меморіал був висланий із Львова), що лише кілька «вітрогонів» противиться целібатові, тій спасенній практиці римської Церкви...

Авторитет Рима щораз більше падав в очах наших грекофілів! Грекофіли розуміли, що целібатська реформа веде до тієї самої цілі, до якої вів «всходні обржондек». Коли українське духовенство стане таке саме безженне, як польське, то для нього вже не треба буде окремої Церкви, окремих єпископів — біритуалізм усе вигладить!

Так Рим сам відпихав від себе наше духовенство. Всі наші священники знали, що Рим при нагоді Берестької унії (1596 р.) обіцяв шанувати обряд і звичаї нашої східної Церкви, отже й жонатий стан духовенства. Одначе, не всі знали, що між вигаданими ересями, за

які папські легати викляли грецьку Церкву (патріарха Михаїла Керуларія) 1054 р., було й те, що грецька Церква дозволяє служити при вівтарі жонатим священикам. А Рим ніколи не відкликав того нерозважного викляття! Рим споконвіку мав «дві карти» для східних: іншу для ваблення, а іншу для осудження.

ПОУНІАТСЬКІ ЦЕРКВИ

На Холмщині, Підляшші й Волині Польща закрила ті церкви, які колись були уніатськими. Таких закритих церков було близько 1000. Одні з тих церков шовіністи поляки перемінили на свої костели, інші розібрали чи висадили в повітря, а переважна кількість залишилася закритими. При відбиранні церков деколи доходило до трагічних сцен, бо вірні ставили опір. І так це товклося аж до кінця існування другої Польщі. Ми боліли від того, що шовіністи поляки надуживали титулу унії для нищення стану посідання й життя українського народу. А Рим не тільки мовчав, а навіть пагронував цьому польському шовінізмові. Вкінці польський уряд «купив» від папи Пія XI поуніатські церкви за 2,000.000 злотих (бо, ніби, папа був власником усього майна католицької Церкви в Польщі). Авторитет Рима через це остаточно впав у нашому народі.

НЕВДАЛА СПРОБА НОВОЇ УНІЇ

На тих мізерних моральних позиціях полишили нас, уніатів, Рим і Польща, в 1939 р., коли розпочався історичний переворот в Європі. Що ж з нами могло статися? Чи хтось розумів, чи не розумів, унія була захитана в своїх основах, здискредитована, зламана, і тільки від зовнішніх умов залежало, що з нею станеться.

Під час німецької окупації 1943 р. митрополит Шептицький видав друкований заклик до православних, щоб вони приєдналися до «вселенської» (тобто римської) Церкви. Митрополит обіцяв, що піде на всякі уступки. Очевидно, йому перед очима були чисто обрядові і звичаєві справи, бо римська Церква не знає уступок в підлеглості, тому, що «непомилність» папи в неї є догмою. Але відповіді православних владик і інтелігенції були розтрощуючі. Уніатам забракло аргументів і віддиху в грудях. Коли німці зорієнтувалися, про що йде, заборонили всяку дискусію на цю тему, бо німці не хотіли допустити до будь-якої консолідації розділених українських Церков.

Але колесо історії повернулося в інший бік. Славна Червона Армія перемогла німців — Схід переміг! І справа унії вирішилася вже на фронті. Унія, що розпадалася сама в собі, унія, засуджена на загибель самим Римом і Польщею, тепер уже не могла повернутися в іншому напрямі, як тільки до своєї Матері — до Руської Православної Церкви. Видно, так Бог вирішив!

І добре, що так сталося, бо при унії ніколи наш нарід у Галичині не міг би вичистити навіть своїх чисто національних рахунків: він вічно був би роздертий на москофілів і українофілів, грекофілів і латинофілів; ніколи не міг би правильно відноситися до східних українців і до Москви. Чуже тіло в організмі всі рухи організму робить штучними, не своїми!

Дякувати Богу, що вже назавжди можемо бути собою!

о. д-р Костельник Гавріїл

Розвиток папства в перших п'ятьох віках

(Докінчення)

* * *

Папським легатам на халкидонському Соборі, супроти однозгідної постави сотень східних єпископів, тяжко було протестувати проти 28-го канону, тому їх протест і вийшов такий безхребетний. В аналогічній ситуації папські легати нероз находилися в пізнішій боротьбі Рима проти Царгороду (і в Римі таких папських легатів, після їх повороту, представляли як перекуплених греками).

В Римі, де були всі «свої», де папський психоз панував, усі почувалися відважнішими.

А ще папа Лев I, той властивий творець римського примату! Він бачив не тільки те, що Царгород росте, але й те, що Рим жакливо падає. На Рим нападали вандали й гуни, західне римське цісарство валилося під напором переселення народів. Лев добре зрозумів, що рятувати цісарське становище Рима можна тільки створенням папства. Тому він уже нінащо не оглядався, а йшов уперто до тієї мети.

Він щораз вмовляв у латинян думку про примат римського єпископа задля «Петрового наслідства».

Вже в день свого вибору (друга промова) хвалив Лев I перед римлянами «найправильнішу любов всієї Церкви, яка на Петровій столиці Петра приймає».

У третій промові: «І блаженний Петро далі перебуває (персеверанс) в прийнятій силі скелі, і не покидає прийнятого правління Церкви... В особі моєї смиренності його треба бачити, поважати його, в котрому і старання всіх пастирів з пильнуванням всіх, повірених йому овець, перебуває, і котрого достойність також і в негідному насліднику не підупадає».

У четвертій промові: «З усього світу один Петро вибирається, що має стояти на чолі покликання народів цілого світу і всіх апостолів і всіх Отців Церкви, і хоч у Божому народі є багато священників і багато пастирів, одначе, всіма, властиво, управляє Петро, котрими в першій мірі управляє і Христос». «За Петра Христос окремо молився, Петро і тепер скріпляє братів¹⁾».

Папська церковна монархія вже тут видумана і згрубша обдумана, тільки треба було доложити заходів, щоб заміри стали ділом.

Нічого дивного, що римляни радо приймали такі промови й давали їм віру; вони ж мусіли бодай відчувати, що з папського примату щось і для них капне, що папський примат тягне за собою і примат Рима, як міста, і примат римської Церкви.

З протесту папських легатів Отцям халкидонського Собору було ясно, що папа здієме боротьбу проти Собору за ті канони, які вивищили царгородського єпископа. І щоб зласкавити зависливого папу, Собор вислав до нього письмо, всякими солодкими зворотами насичене, та просив, щоб папа зволив «признати й затвердити рішення синоду».

Очевидно, те письмо — «копальня золота» для папістів. Саме на його основі вони «доказують», що вселенські Собори від найдавніших ча-

¹⁾ Оці цитати взяті з книжки: Wetzer u. Welte's Kirchenlexikon. Bd. VII. Freiburg in Br. 1891, стор. 1748.

сів просили пап про «затвердження» ухвал Собору. Для легенди всяка підстава достаточна!

Редактори того письма хотіли перехитрити зависливого папу: підлещуються йому, щоб піддобрити його. Вони пишуть: «Твої легати сильно спротивилися, мабуть тому, що вони думали, що також та добра постанова, як і пояснення віри, повинна вийти від тебе самого; але ми були того погляду, що личить вселенському Соборові затвердити права старшинства царського міста, як того й цар собі бажає, та думали ми, що ти, коли про це довідаєшся, вважатимеш це наче за своє власне діло. Адже все, що сини доброго зробили, йде на честь батькам».¹⁾

У тій справі писав до папи і цар Маркіан також в імені свого західного співцаря Валентиніана III.

Однак, Лев I не був з тих, що дав би себе підійти в такій, для нього першорядній, справі. З протестом він звернувся на всі боки: до царя, до цариці Пульхерії, до Анатолія, царгородського патріарха, до єпископа Юліана з Кос, котрий в листі до папи просив признати 28-ий канон, а Лев I зганив його за це.

У листі до царя папа писав: «Справді, Анатолій добре зробив, що відрікся від помилки тих, котрі його рукоположили (має на душі Діоскура, александрійського патріарха, монофізитично настроєного), і на вернувся на кафолічну віру... Нехай має Константинополь честь, яка йому належить і під Божим покровом нехай довго тішиться з того володіння. Але інша річ із світськими, а інша з Божими відносинами, і нема іншої твердої будови, як тільки на скелі, що її Господь поклав як основу. Апостольське походження якоїсь Церкви, її оснування одним з апостолів — це те, що їй дає право до вищого ієрархічного ступеня. Згаданому (Анатолію) повинно вистачати, що він при допомозі твоєї поборності і завдяки моїй згоді одержав єпископство такого великого міста, нехай він не маловажить собі царського міста, апостольською столицею він його не зробить; також не повинен він надіятися, що він буде рости завдяки покривдженням інших, бо привілеї Церков, визначені канонами св. Отців і декретами достойного Собору в Нікеї затвержені, не сміють бути ніяким безправством захитані, ніякою новиною змінені».

І просить папа царя, щоб він не затвердив тих «небезпечних посягань» Анатолія, а його «шкідливі посядання», якби він при них упирався, щоб цар «спасенно ув'язнив».²⁾

В листі до цариці папа докоряє гордості і непоміркованості Анатолія, а далі продовжує: «Щоб честь одного самотнього зросла, мають бути примати стількох митрополитів (тот метрополітанорум пріматус) поборені... Щоб декрети Отців порушити, покликаються на рішення декількох єпископів (150 на II-ому вселенському Соборі), якому такий довгий ряд років не приніс ніякої дійсності... А рішення єпископів, суперечне нікейському декретові, я, з'єднаний з побожністю вашої віри, проголошую за неважне і уневажнюю його авторитетом св. апостола Петра».³⁾ До жінки, як бачите, Лев I писав енергично і з покликком на авторитет апостола Петра, щоб її залякати.

У листі до Анатолія папа не забув ущипнути його історією з Діоскуром та скартати за гордість, «той перший гріх». Анатолій не може покликатись на рішення, яке кілька єпископів десь перед 60-ти роками, як він каже, схвалили, бо те рішення ніколи папі не було прислане(!) і зараз від початку було безсилне. Права провінціальних приматів не сміють бути повалені і не може бути чужими мраками затемнена світла

¹⁾ Hefele, там же. Стор. 546—547.

²⁾ Hefele, там же. Стор. 550—551.

³⁾ Hefele, там же. Стор. 552.

достойність александрійської столиці, яку вона одержала задля Марка, Петрового ученика; а Антіохія, де Петро проповідував і де повсталала назва християн, ніколи не може бути з свого третього рангу нижче посунена.¹⁾

Явною неправдою було, ніби канони II-ого вселенського Собору не були надіслані до Рима, але такі крутіства для пап були дрібницею, коли йшло про їх владу.

«Непомильний» папа Лев I з таким легковаженням говорив про II-ий вселенський Собор — не знав (не хотів знати), що в майбутності, власна його Церква признає той Собор за вселенський...

З листів видно, що ані відважний творець римського примату ще не мав сміливості явно та виразно закинути 28-му халкидонському канону, що він фальшиво обосновує примат римського єпископа, бо, ніби, цей примат має своє джерело в наслідстві «Петрової столиці».

Але хто це так дуже воював і дбав за права патріархів та за зберігання старовинних канонів?

Римський єпископ, що його наслідники зробили своїх, римських парохів (кардиналів) вищими від усіх патріархів, а коли в Царгороді осів латинський патріарх, то йому, на латеранському Соборі 1215 р., признали той другий ранг, якого грецьким патріархам не хотіли признати!

Так папи самі себе найганебніше осудили: попередні папи своїх наслідників та й самих себе, бо виявилось, що їх журба за старі церковні канони і порядки була нещира. Про себе, про свій примат вони думали, а не про Церкву Божу!

* * *

Цар Маркіан, також в імені свого західного співцаря, затвердив рішення халкидонського Собору едиктом з 7-го лютого 452 року — ще перед одержанням протесту від папи. В едикті цар каже, що на його наказ з'їхалися єпископи з різних епархій до Халкидону, і полагодили спір про ортодоксію. І погрожує цар карами за дальші диспути про віру. Ту саму загрозу повторив цар у своєму другому едикті з 13-го березня 452 р.

Та знайшовся супротивник — римський папа! Коли в грецькому царстві поширились вістки, що папа не признає халкидонського Собору, монофізити використовували це для себе, і приходило до різних неспокоїв та насильств. Цар Маркіан знову писав (15 лютого 453 р.) до папи і просив його, щоб, нарешті, затвердив халкидонський Собор, щоб ніхто не міг сумніватися щодо його згоди, і тим покривати свою переворотність.²⁾

Ще перед одержанням того листа папа написав до царя і до цариці Пульхерії, оскаржуючи Анатолія за те, що він усунув свого архidiaкона Аетія і зробив його священником одного цвинтаря, а на його місце взяв дякона Андрія, який був задля еutihianської ересі зложенищ. (Навіть у такі дрібні справи мішався папа, щоб докучити царгородському патріархові й понизити його!)

Коли ж папа Лев I одержав царське письмо, написав енцикліку до всіх учасників халкидонського Собору, в якій затвердив те, що в рішеннях того Собору відноситься до віри, але з покликком на нікейські канони (чому ж не з покликком на «повноту влади», яку пани, ніби, мають завдяки

¹⁾ Там же. Стор. 552—553.

²⁾ Hefele, там же. Стор. 557.

Петровому наслідству?) проголосив за неважне те, «що зрозумілість осягнула через вимушену згоду».¹⁾

І знову писав, невтомний у своєму честолюбстві, папа Лев I до царя, до цариці, до антіохійського і александрійського патріархів (яких бунтував проти царгородського патріарха Анатолія).

Тепер слідує в Гефеле параграф (207) під наголовком: «Греки сповидно відмовляються від 28-го канону».

Лев I був важною особою в державі. Відомо, що він в 453 р. урятував (випросив) Рим перед гунами. Отже, боротьба з ним була нелегка. Тому не дивно, що Анатолій мусів уступати йому, для святого спокою в Церкві. Анатолій писав до папи, що він Аетія знову прийняв на свого архідиякона, а Андрія виключив з Церкви, і zarazом заявив, що він не носить ніякої вини за 28-ий канон, бо він сам любить спокій і покору, але царгородський клир і єпископи з тієї провінції домагалися того канону; зрештою, Собор задержав для папи затвердження. — Тоді папа знову став перепошуватися з Анатолієм, а до царя написав, що він помириться з Анатолієм, якщо Анатолій більше завдяки покірливості, ніж завдяки посяганню буде рости.

Папа Лев I осягнув своє. В 454 р. цар едиктом проголосив, що канони халкидонського Собору, «осягнені через гордість», треба вважати за неважні.²⁾ Яке страшне упокорення для царгородського патріарха! Цар, певне, іронічно вистилізував відмовлення від немилых для папи канонів саме так, як папа про них писав («канони осягнені через гордість»). Таким способом для загалу грецьких єпископів було ясно, що цар не зробив це щиро, тільки під тиском римського єпископа, який кидав усякі наклепи на царгородського єпископа, свого суперника.

Гергенретер зазначав до цього: «Римська столиця тепер здобула світлу перемогу. Канон 28-ий був, ніби, вповні відкинутий, і перед Фотієм не був прийнятий до збірок канонів».³⁾ Так говорить латинянин, для якого грецька поразка — перемога!

Але ми, наслідники греків, маємо іншу перспективу на ті історичні події! Перемогою Льва I повністю розвинувся і закінчився перший акт трагедії грецької Церкви в її співжитті з римською Церквою, бо він показував, яка буде дальша судьба грецької Церкви.

Рим, що нічим не в'язався, а змагав тільки до своєї диктатури, став на шию грецької Церкви, щоб придушити її правильне життя і ріст. Так і впродовж усіх наступних віків, і дотепер. Очевидно, грецька Церква, як могла і як уміла, рятувалася.

Наслідком тієї постави папи Льва I грецька Церква опинилася в стані правного роздиртя. Царгород мусів бути першим у східній Церкві задля вимоги життя, а не міг бути першим задля вимоги римських пап. Життя було сильніше, і щораз більше підмулювало штучні папські перетики. Гефеле про те говорить: «Всупереч цьому Анатолій і його наслідники фактично задержали права, надані їх столиці в Халкидоні, і ніколи не перевели в діло своїх ввічливих слів та обітниць, що їх склали папі... Також цар Юстиніан знову виразно в 131-ій новелі

¹⁾ Там же. Стор. 559.

²⁾ Hergenröther, там же. Стор. 86.

³⁾ Там же. Стор. 87.

с. І затвердив високий ранг царгородської столиці, а трульський Собор своїм канонам 36 майже відновив 28-ий халкидонський канон».¹⁾

Гергенретер, оцінюючи характер Рима і Царгороду в тих часах, пише: «Старий Рим був консервативний, Новий Рим прогресивний, ідеалом для нього був поступ у церковному житті, а для Рима — задержання того, що було».²⁾ Більшої фальші не можна написати! Авже ж Царгород і дотепер задержав старину, первісну стилізацію християнської віри і Церкви, а Рим усе перевернув догори ногами, крок за кроком здійснюючи свій ідеал, щоб досягнути «святе цісарство» в Церкві і обожити себе, як це робили всі поганські володарі.

* * *

Якби ми не розуміли справжнього ходу історії, то могли б мати жаль до патріарха Анатолія і до всіх його наслідників, які найшлися в аналогічній ситуації, що вони були такі м'які і уступчиві щодо римських пап. Навіть Фотій та Керуларій у своїх спорах з папами аж ніяк не дорівнювали папам у рішучості, наступальності та безоглядності.

Для нас нині ясно, що вже патріарх Анатолій повинен був так само, як папа Лев I, звернутись на всі боки та здемаскувати фальші, якими воював папа. Повинен був Анатолій крикнути на весь світ: що римський єпископ має першенство в Церкві не на основі Петрового наслідства, тільки завдяки Римові, як першій столиці римської імперії; що міста, в яких апостоли довше перебували, справді мають свій спеціальний ореол, однак, це ще не дає їм титулу до патріарших прав, бо коли б тут апостольське наслідство було вирішальним, то першим у Церкві повинен би бути Єрусалим, а не Рим.

А якби й це ще не допомогло, то Анатолій повинен був змагатися до скликання вселенського Собору *ad hoc*, який раз назавжди мав би вирішити саме справу правного положення римських єпископів.

Якби так сталося, то римським єпископам тяжче було б у пізніших віках узурпувати собі монархічну владу в Церкві.

Але як може людина лагідної вдачі видержати грубість сварливого? Як міг патріарх Анатолій, творець ніжних церковних пісень, видержати суперечку з папою Львом I? Папи в боротьбі за свою владу нічим не в'язались, говорили наче з гарячки, не жахались ніяких кривд та фальсифікатів, вдавалися до найгіршого політиканства. Візантійські патріархи, як інтелігентніші, вищі духом, чистішої церковної настроєності (вони ніколи не мали претензії стати королями), не були спроможні так само безоглядно воювати проти пап, як папи воювали проти них.

Це одна причина, чому царгородські патріархи були м'які і уступчиві в спорі з папами. А були ще й інші причини.

Патріарх Анатолій, як і всі його наслідники, дуже добре розуміли, що Церква на вселенському Соборі в Халкидоні 451 р. у 28 каноні вповні ясно і виразно визначила правне положення римського єпископа. Коли ж папи все-таки й далі продовжували, і то щораз настирливіше, легенду, яку самі видумали (ніби вони мають примат від самого Ісуса Христа), то для греків було ясно, що папи в тій справі є тими, що не слухають «Мойсея та пророків», отже, хоч би хтось і «з мертвих воскрес», то не послухають його. Саме з цього приводу греки мовчки зносили папське самохвальство, не виступали проти нього в гострій формі: вони мали доволі даних побоюватися, що папи зроблять схизму.

Там же. Стор. 563.

Там же. Стор. 84.

якщо вселенський Собор притисне їх до муру за їх самохвальство. І дійсно, якби патріарх Анатолій зробив був те, що ми собі бажали б від нього, то перша схизма в Церкві була б дозріла не в IX ст. (в часах патріарха Фотія), а вже в V ст.

Зрештою, невже будь-хто з греків у першому тисячолітті міг передбачати, куди вкінці заведуть папські амбіції: що папи перетворять Церкву в свою монархію і що витворять свою власну «римо-католицьку віру» і «римо-католицьку Церкву»?

Папи в своїх змаганнях до щораз більшої влади були хитрі, і доки греки були сильніші, доти папи ніколи навіть не пробували заходжуватися, щоб їм греки соборно признали «божественний примат», тільки так політукували, щоб при всякій нагоді показати свою вищість від царгородських патріархів. Але коли греки були зламані і безсилі, коли потребували і благали папської ласки, на Соборах у Ліоні 1274 р., а потім у Флоренції 1349 р., аж тоді папи зажадали від греків, щоб їм признали «божественний примат». Уся історія так свідчить, що папський «божественний примат» виріс з папської політики, а не з Євангелія.

Остаточно, можна б бути вирозумілим для всієї історії папства, якби папи не змагали і вкінці не довели до догматизування свого божественного примату в Церкві. Аж три рази папи поверталися до тієї своєї власної справи, а саме на Соборах у Ліоні, в Флоренції і на ватиканському Соборі, та так її викінчили догматично, щоб ніхто не міг сумніватися, що папські догми в римській Церкві є найформальнішими догмами, на рівні поставлені з догмами про св. Тройцю, про Христове божество і т. д.

* * *

Висновки з цього такі, що вже не може бути мови про возз'єднання православної Церкви з римською Церквою; світські інтелігенти римської Церкви дуже легко переконуються, хоч би тільки з історичних книжок, що папські догми фальшиві, і тим легше відпадають від Христової віри; римська Церква, завдяки папським догмам, легше засліплює й зачаровує своїх безкритичних вірних, але ж це поворот до культу обожжених поганських римських імператорів; зарозумілість римо-католицького клиру зросла ще більше, а це ще побільшує роздор і роз'єднаність між римо-католицькою Церквою та всіма іншими християнськими Церквами.

ХРОНІКА

Іменини Владики Макарія

День 1. II. (19. I.), що його Церква присвячує пам'яті преподобного Макарія Великого, — це день іменин Владики Макарія, Архієпископа Львівського і Тернопільського, Священно-архімандрита Почаївської Св.-Успенської Лаври. Святкування іменин нашого Архіпастиря в цьому році далеко вийшло за межі локального свята. Адже цей рік надзвичайний, перший рік церковно-релігійного об'єднання українського народу в лоні однієї прадідівської Православної Церкви, а ім'я Високопреосвященнішого Макарія буде записане в історії нашого народу і Церкви, як ім'я першого, після двох з половиною віків, православного владика на львівському архіпастирському престолі. Першим єпископом (православним) львівської єпархії (в 1539 р.), після відокремлення її від галицької, був Макарій (Тучапський). — І знову перший, після ліквідації вікового церковного розколу львівський православний єпископ носить ім'я Макарій!

На іменини Владики Макарія прибув єпископ Станиславської єпархії Преосвященний Антоній (Пельвецький); хотів теж бути єпископ Дрогобицький Михаїл, але недуга стала йому на перешкоді. Від братії Почаївської Лаври на іменини свого Священно-Архімандрита приїхала делегація в особах о. ігумена Мирослава і ієромонаха Бориса; вони привезли в подарунку для Владики-іменинника нагрудний хрест, гарно зроблений б. майстрами Лаври. Очевидно, у святі іменин Львівського Владики громадно брав участь весь церковний Львів. Попри все те, що є, так би мовити, нормальне, дуже знаменним було те, що на іменини Львівського Владики прибула із Закарпаття делегація, що її прислав у своєму заступстві єпископ Ужгородський і Мукачівський Нестор. Іменини високого церковного достойника вшанував своєю присутністю Уповноважений в справах Православної Церкви при Львівському Облвиконкомі Анатолій Андрійович Вишневецький.

Святкування іменин Владики Макарія почалося урочистою Службою Божою, яку правили обидва архієреї, сам іменинник і єпископ Антоній, в сослуженні численного львівського духовенства на чолі з о. протопресвітером д-ром Г. Костельником. Співав архієрейський хор. Після Служби Божої в одній із зал митрополічної палати зібралися всі львівські священники і світські гості. В імені всіх присутніх до високого Іменинника звернувся о. протопресвітер д-р Г. Костельник із словом, глибоким своїм змістом, проте зігрітим теплотою почування. О. протопресвітер підкреслив інтимний характер іменинного торжества: священники приходять до свого Архіпастиря, наче діти до батька. І тому його побажання успіхів у праці обмежились лише на найбільше актуальних потребах нашого церковного життя.

Високопреосвященний Владика Макарій з великою увагою вислухав хвилююче поздоровлення Всесвітлішого о. декана д-ра Г. Ф. Костельника і відповів:

«Господь Бог дає мені велику втіху бачити сьогодні Вас, любі мої сопастирі — Преосвященніший Владико, Всечесніші отці й Браття. Пре-

подобний Макарій Великий посилає мені знову велику радість сердечного, братнього єднання з моїми співпрацівниками на ниві Христовій.

Дні свят взагалі, а дні особистих споминів зокрема, приносять у наші серця не саму тільки радість. Ці останні дні є немовби певні грані в особистому житті людини, коли вона оглядається на минулу вже безповоротно частину свого життя й з трепетом заглядає в майбутнє. Особливо ж, коли людина наближається вже до заходу свого життя, в такі дні з особливим чуттям і силою приходить на пам'ять молитва пророка: «Скажи мені, Господи, кончину мою й число днів моїх, — кое єсть». Та не тільки тому, що людина мого віку мусить знати, що «число днів моїх» уже не може бути великим, не тільки тому в цей день, за висловом поета, в моєму серці «з журбою радість обнялась». В день пам'яті Небесного Покровителя оглядаєш своє життя й мимоволі питаєш себе, чи великі принципи життя й науки, заповідані преподобним Макарієм Великим, не занехаяні в житті недостойного носителя його імені.

Прощо пробачити старому професорові патрології, коли я нагадую собі, що саме преподобний Макарій, найбільше серед інших Отців IV століття, перемістив центр ваги в християнській свідомості з питань зовнішньої поведінки і діл у сферу самого почуття й мислі людини. Годі в достатній мірі належно оцінити все значення цього діла преподобного Макарія Великого в історії християнської свідомості взагалі, а моралі зокрема.

Чому я згадую про це сьогодні? Господу Богові, через Святішого Отця нашого Патріарха Кир-Алексія, угодно було послати мене до західних земель нашої великої Вітчизни. Коли вже над вечір схилився день мого життя, на мене лягло велике завдання знайти шляхи до всечеснішого духовенства та побожного українського греко-католицького народу в Галичині, щоб возз'єднати їх у лоні Святої Православної Церкви Всеруської — Єдиної Матері для всього благочестивого народу нашого в минулому і — віримо — назавжди в майбутньому, світлому та величному. В той момент, коли на мої плечі лягав невіддільний для мене тягар історичної відповідальності перед Богом, Церквою й Вітчизною, — в той час мені дано було ім'я преподобного Макарія. В цьому, знаменному для мене, факті я пізнав, кого саме і чію науку дає мені Господь за провід у великому і трудному подвигу на рідних для мого серця західно-українських землях.

Я зрозумів, що ім'ям преподобного Макарія Єгипетського, великого «отця Отців», Сам Господь нагадав мені шукати в Галичині не зовнішніх досягнень, не штучного об'єднання зовнішніх форм чи силуваної одноманітності проявів релігійного життя. Ім'ям преподобного Макарія Великого Господь наказав мені пригорнути до возз'єднання з Православною Церквою добру волю побожного народу Західних Областей України, щирістю нашої любові здобути серце духовенства і віруючого народу Галичини. Я глибоко переконаний був, є й буду, що наша Свята Православна Церква така повна небесної краси та вічної Христової правди, що для возз'єднання з нею треба тільки не перешкоджати людській душі найти відгомін на її шукання, треба тільки на досвіді пізнати Божу правду і святу силу вселенської любові в чистоті Православ'я.

З ім'ям преподобного Макарія пізнали мене Ви, Всечесніші Отці, сопастирі. Як хотілося б мені, щоб через це ім'я, при всіх немощах моїх, Ви пізнали любов Святої Православної Церкви Всеруської до віруючого народу нашого в Західних Областях України і до всіх Вас та щоб Ви віддали їй, як добрій Матері, всю щирість Ваших почувань, всю свою свідомість і добру волю. Це було б найкращою нагородою за мій скром-

ний труд, який часами, при несподіваних іноді для мене труднощах, здається мені навіть над мої немічні сили та розуміння.

Сердечно дякую всім Вам, Всечесніші й любі мої сопастирі, за Ваші зворушливі побажання сьогодні мені особисто, дякую Вам і в особі Вашій всьому духовенству Нашої Архієпархії за те, що Ви з довір'ям відгукнулися на заклик Святої Православної Церкви до возз'єднання з нею; за те, що Ви своєю самовідданою працею полегшуєте мою працю на благо нашої Православної Церкви, на користь нашої дорогої Батьківщини. Сподіваюся, що всі наші добрі спільні бажання здійсняться».

Промова Високопреосвященнішого Іменинника витворила надзвичайно теплу і сердечну атмосферу, і тому, крім многоліття, яке проспівав архієрейський хор, священники і гості ще й самі, з піднесенням, проспівали «многая літа» Іменинникові. Владика Макарій усіх своїх гостей, з властивою йому сердечністю та гостинністю, запросив на обід. Вся дальша гостина у Владики Іменинника тільки збільшила добрий і милий настрій у присутніх. Виявом цієї повноти почувань була ціла повинь тостів на честь Іменинника під час спільного обіду. Говорили єпископ Антоній, о. протопресвітер д-р Костельник, Уповноважений А. А. Вишневецький, о. Рокіцький, о. Крутяк, о. Павлосюк, проф. Кибзельчич, мгр. Б. Цікуцький, гість із Закарпаття ієромонах Серафім. В тостах були, головню, піднесені такі моменти: Кількома промовцями було піднесено, що соборне об'єднання українських земель в одній Радянській Державі саме створило те підложжя, на якому могло зродитись церковне об'єднання. А в свою чергу ця соборність українських земель куплена дорогою ціною мільйонів людських жертв, які склали на вівтарі свободи всі нарди великого Радянського Союзу. А того надзвичайного факту не було б, якби Сталінська Конституція не спромоглась розв'язати проблему дружнього співжиття та співтворчості всіх народів, що входять у склад великої радянської сім'ї народів. Підкреслювалось, що це вперше в іменинах львівського Владика бере участь станиславський єпископ; говорилося про те, що особистими своїми прикметами — покорою і смиренністю — Владика Іменинник дуже нагадує свого святого патрона. Далі відмічено було об'єднання церковного Львова із Почаївською Лаврою в особі Високопреосвященного Макарія. Говорилось також, що розв'язку найтруднішої проблеми нашого церковного об'єднання, з волі Провидіння, взяли на себе: о. протопресвітер д-р Г. Костельник і Владика Макарій; першого з них видала з себе найменша на світі українська колонія в Югославії, Руський Керестур, а Владика Макарій — син тієї Холмської землі, яка найбільше перенесла страждань у своїй історії. Гість з Закарпаття оповідав про історію руху за поворотом до Православ'я на Закарпатті у минулому: підкреслив, що нині Закарпаття очікує помічі для себе від церковного Львова і з особливою радістю бере участь у святі іменин Архієпископа тієї землі, яка щасливо зліквідувала у себе релігійно-церковний розкол.

Свято іменин Владики Макарія відбулося в атмосфері братнього і тісного об'єднання представників різних наших земель, що ще донедавна було неможливо, і в тому є його значення.

ІСТОРИЧНА КНИЖКА

Історична наука збагатилася цінною збіркою джерельних документів, що стосуються повних драматизму подій в житті Церкви на Україні від 1596 року і говорять про їх щасливе для віруючих завершення на Соборі у Львові 8—10 березня 1946 року. Вийшла друком книжка: «Діяння Собору греко-католицької Церкви 8—10 березня 1946 року у Львові. Видання президії Собору. Львів, 1946», стор. 1—174.

Нова книжка — сучасний літопис колективного «Самовидця» діянь Львівського Собору. Це — останній акт Берестської трагедії, інсценованої 350 років тому польсько-шляхетськими великодержавними політиками і папськими емісарами на «знищення Русі», але закінченої, всупереч задуму інспіраторів, не на користь Ватикану і польським панам. «Которую яму під нами були викопали, самі в ню ся обвалили», — говорив Богдан Хмельницький про невдалі плани польських панів в національно-визвольній війні українського народу 1648—1654 р. (Історія України в документах і матеріалах, т. III, стор. 129). Те саме тепер можемо сказати і ми про творців Берестської церковної унії 1596 року.

Власне, нам дуже легко писати сьогодні рецензію на книгу: «Діяння Собору греко-католицької Церкви 8—10 березня 1946 р. у Львові», бо життя протягом цілого року, що минув після Собору, уже дало не на саму книжку, а на діяння Собору найвищу, найліпшу «рецензію». Підійть по наших возз'єднаних з Православною Всеруською Церквою храмах у Львові і по всій Галичині! Ви побачите, як ще гарячішою стала молитва наших вірних у переповнених святинях. Ви пересвідчитесь, якою любов'ю, заслуженою пошаною і високим авторитетом користаються наші Єпископи, на чолі з Архієпископом Макарієм, наші ініціатори возз'єднання з Православною Церквою, на чолі з головою Ініціативної групи, протопресвітером-митратом о. д-ром Гавріїлом Костельником.

350 років намагався господарювати в Церкві Західної Русі папа римський, але він тут був «прелазяй інуді». Щось за 20 років перед охрещенням Русі князем Володимиром папа римський Йоан XIII (965—972) благословляв своїх ксьондзів, щоб вони в Чехії відправляли Службу Божу «за апостольськими постановами і декретами», а «не по обряду чи секті Болгарського народу, або Русі, або слов'янською мовою» (О. д-р Костельник Г.: «Викляті святі — Кирило і Мефодій»; «Спархіальний Вісник», Львів, 1946, № 2—3, ст. 50). Значить, ще до офіційного прийняття Руссю християнства папи визнали, що світло Христової віри прийшло на Русь із Сходу (екс Оріенте), що для Русі матірньою Церквою не є Церква римська. А в 1595 році, напередодні сумної пам'яті Берестського собору, папа Климентій VIII облудно привітав апостатів Кирила Терлецького та Іпатія Потія як тих, хто, переходячи на унію з Римом, ніби, повертається до матері всіх Церков (Бантиш-Каменський, «История Малой России», т. I, стор. 165).

«Бог правду бачить, та не скоро скаже», — говорить народня мудрість. 350 років терпів наш народ це іноземне церковне ярмо, поряд з іще довшим соціально-економічним ярмом, але ніколи не забував, «чия

«правда, чия сила і чиї ми діти». І от, настав суд! І заговорили на Львівському Соборі «і Дніпро, і гори» (Карпатські). — І «де твоя, аде, побіда?!»

Цю книгу не можна читати абстраговано від майже чотиривікової історії українського народу і Церкви на Україні. В рецензованій книзі без винятку всі статті й виступи численних авторів і промовців на Соборі в той чи той спосіб є відгомонам багатьох кривавих подій в історії України й історії Церкви на Україні. Який би виступ на Соборі 8—10 березня 1946 р. ми не читали, у нас в пам'яті повстають слова гетьмана Богдана Хмельницького, сказані ним ще 15 жовтня 1650 року посольству від Московського царя в переговорах в Чигирині про приєднання України до Росії: «А бажали ми ласки царської величності ось чому, — говорив мудрий гетьман: — Благочестива Православна християнська віра з нашою була одна, тільки нас неправдами і насильством прокляті ляхи розлучили, ... нас, православних християн, поневолили»... (Акты Южной и Западной России, т. VIII, стор. 346). Знищення унії — це не-одмінна вимога українського народу в дипломатичних зносинах його уряду з польським урядом відразу після ганебної дати 1596 року — відразу після примусового запровадження церковної унії.

Але тільки внаслідок цілковитої перемоги Радянської Армії, під керівництвом Генералісімуса незрівняного Сталіна, над гітлерівською Німеччиною, «сповнилися віковічні мрії всіх українців: всі українські землі воз'єдналися з матір'ю, повстала завітна «соборна Україна», реальна, в братерському союзі з Москвою і з усіма радянськими народами»... А «коли весь український народ об'єднався в один державний організм, то і його Церква мусить об'єднатися в одну Церкву — в свою рідну, незалежну від чужинецької кормиги, в Православну, що є Церквою наших батьків» («Діяння Собору», стор. 18). Це — лейт-мотив всіх виступів на історичному Соборі греко-католицької Церкви у Львові 8—10 березня 1946 року. Тому і рішення Собору було однодушне: «Відірвати від Ватикана греко-католицьку Церкву (на західних землях України) та воз'єднати її з Руською Православною Церквою» (стор. 13).

Історія Руської Православної Церкви знає не одне воз'єднання уніатів. Але відмінною, високоблагородною рисою воз'єднання 1946 року, проведеного, з одного боку, Ініціативною групою, на чолі з о. д-ром Костельником, а з другого боку, — Православним Архієпископом Макарієм, є дух Христової любові, що огортає всю акцію воз'єднання від початку до кінця. Такий висновок неодмінно мусять зробити всі уважні читачі книги «Діяння Собору», одночасно співставляючи те, про що вони читатимуть в рецензованій книзі, з тим, що вони протягом останнього року спостережали в житті воз'єднаної Церкви. «Психологія релігії — дуже делікатної натури, — писали до світської влади ініціатори воз'єднання 28. V. 1945 р., — тому годі думати про моментальне перетворення нашої уніатської Церкви в Православну. На це треба часу, щоб зберегти особисту честь священників (підкреслення рецензента — Редакція), щоб священників перекопати і перевиховати, вірних успокоїти і приготувати» (стор. 18—19).

Тепер, коли за нами уже один рік життя воз'єднаної Церкви, ми бачимо, що декларовані ще перед Собором і записані в книзі «Діяння Собору» принципи були і є активно діючими в кожному кроці як Ініціативної групи, так і представника Глави Православної Руської Церкви Патріарха Алексія — Львівського Православного Архієпископа Макарія. Довершене воз'єднання не було зламанням деяких глибоких своїм змістом і привабливих зовнішньою формою особливостей греко-католицької

практики. Минулий рік з усією наочністю показав, оскільки справедливо заявляла Ініціативна група з травні того ж 1945 року в заклик до всечесного греко-католицького духовенства: «Ми повинні все зберегти (підкреслення рецензента — Ред.), що в нашій дотеперішній практиці причиняється до краще розвиненого релігійного життя» (стор. 23). І це теж питання делікатної натури, це теж доказ мудрості духовних вождів возз'єднання, доказ ізобильно наявного в них духу любові Христові, що керує ними.

В книзі, після короткого вступу (Від Редакції) і докладної «Хроніки Собору» (секретаря Ініціативної групи Хруцького Сергія), уміщено всі, так мовити, протокольні матеріали: звіт мандатної комісії з поіменним переліком всіх 216 делегатів-священиків і 19 делегатів-мирян, які взяли участь в діяннях Собору, два виступи, призначені згори Ініціативною групою, а саме: доповідь члена Ініціативної групи Преосвященного Антонія і доповідь Голови Ініціативної групи о. д-ра Г. Костельника. А далі йдуть 11 виступів делегатів Собору, як духовних, так і мирян. В книзі видруковані постанови Собору, звернення Собору до духовенства і віруючих, до Патріарха Московського і всієї Русі Алексія, до Верховної Ради УРСР, привітальні телеграми від Собору двом Патріархам — Константинопільському і Московському, — Митрополитові Київському Йоану, Генералісимуму Й. В. Сталіну, Голові Ради Міністрів УРСР М. С. Хрущову, рівно ж як і привітальні телеграми-відповіді на ім'я Собору.

Наприкінці збірника уміщено змістовну науково-популярну статтю мирянина греко-католика д-ра В. Р. Ваврика: «Поворот на Свято-Володимирський шлях».

Книжку розкішно ілюстровано близько чотирма десятками фоторепродукцій: тут і краєвиди Києва, матері Руських городів, «Русі чистої купелі», тут і портрети духовних вождів Православної Руської Церкви й ініціаторів справи возз'єднання, тут у фотознімках зафіксовано всі найважливіші моменти церковного торжества возз'єднання.

Барвіста мова доповідей, виступів та інших матеріалів відбиває своєрідний колорит західноукраїнського діалекту і через те надає цілій книзі характеру глибокої народності.

Всім рекомендуємо не тільки прочитати, але й мати завжди під рукою рецензовану книжку, а особливо тим священикам і віруючим, хто ще не до кінця звільнився від прищеплених попереднім вихованням світосприймань і уявлень. Прочитайте «Діяння Собору греко-католицької Церкви» — «і уразумієте істину, і істина свободит ви» (Йоа. VII, 32).

Ф. А. Бриленко

З М І С Т

	Стор.
Спільне послання трьох наших владик	35—37

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Хруцький Сергій. — Святіший Патріарх Алексій у Болгарії	38—46
И. О. — Свято єднання	46—49

С Т А Т Т І

о. д.р Костельник Гаврііл. — Уніатська Церква після першої світової війни	50—52
о. д.р Костельник Гаврііл. — Розвиток папства в перших п'ятох віках (докінчення)	53—58
Х р о н і к а	59—61
Б і б л і о г р а ф і я	62—64

ІЛЮСТРАЦІ

Собор св. Юра у Львові.

„Епархіальний Вісник“ виходить щомісяця в двох аркушах друку.
Ціна одного номеру 7 крб. — Тираж 5000

Відповідальний редактор Макарій, Архієпископ Львівський і Тернопільський.
Адреса редакції і адміністрації: Епархіальний Вісник, Львів, пл. Юра ч. 6.

Обласна друкарня, Львів, вул. Спартак № 4.

INDEX

1-10 1

INDEX

1-10 1

INDEX

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1

1-10 1